

Knygotyra
2022, vol. 78, pp. 246–254

ISSN 0204–2061 eISSN 2345-0053
DOI: <https://doi.org/10.15388/Knygotyra.2022.78.114>

WALLENRODIA: DIDELĖS IŠSKLAIDYTOS BIBLIOTEKOS MAŽOS DALIES KATALOGAS

Alma Braziūnienė

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka
Žygimantų g. 1, 01102 Vilnius, Lietuva
El. paštas alma.braziuniene@mab.lt

*КНИГИ ИЗ СОБРАНИЯ ВАЛЛЕНРОДТОВ В БИБЛИОТЕКЕ РАН: КАТАЛОГ КНИГ
ФОРМАТА «IN QUARTO». БИБЛИОТЕКА РОССИЙСКОЙ АКАДЕМИИ НАУК,
[ПОДГОТ. ИЗД. Г. Н. ПИТУЛЬКО]. САНКТ-ПЕТЕРБУРГ: ДМИТРИЙ БУЛАНИН,
2020. 1088 С., 32 С. ЦВ. ВКЛ. ISBN 978-5-86007-948-9.*

Kas buvo *Wallenrodia*, „Knygotyros“ skaitytojui aiškinti gal ir nevertėtų: apie Karaliaučiuje 1623–1909 m. veikusią aristokratų Wallenrodų įkurtą biblioteką nemažai rašyta. Ši biblioteka išsiskyrė ne tik savo turtais (jau XVII a. turėjo per 5 tūkst. vertingų knygų ir rankraščių), bet ir paskirtimi: nuo 1650 m. ji buvo atverta visuomenei, taigi jau XVII a. viduryje tapo viešąja biblioteka (1909 m. *Wallenrodia* buvo įjungta į Karaliaučiaus universiteto biblioteką). Po Antrojo pasaulinio karo Vakarų pasaulis ilgai nieko negirdėjo apie Karaliaučiaus biblioteką (be *Wallenrodijos*, ten dar veikė Pilies, Karališkoji, Slaptosios kanceliarijos, Karaliaučiaus universiteto bibliotekos) likimą. Manyta, jog karo metu visos jos buvo sunaikintos. Už geležinės uždangos, sovietinėje Lietuvoje, didžiųjų šalies bibliotekų darbuotojai žinojo, kad jų fonduose yra knygų ir iš *Wallenrodijos*, tik garsiai niekam apie tai nebuvo galima kalbėti. Vis dėlto Nojus Feigelmanas, 1975 m. paskelbęs Lietuvos inkunabulų

Received: 2022 04 01

Copyright © 2022 Alma Braziūnienė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access journal distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

katalogą¹, jame ne tik suregistravo 30 inkunabulų iš *Wallenrodijos*, bet proveniencijų rodyklėje įdėjo ir didesnę šios bibliotekos anotaciją². O dar po trejų metų, 1978-aisiais, Juozas Jurginis paskelbė ir savo prisiminimus³ apie pokario metais Lietuvos istorikų vykdytas ekspedicijas į Karaliaučiaus kraštą gelbėti ten likusių knygų turtą. Išsamus šių istorinių ekspedicijų rekonstrukcinis tyrimas yra 2000 m. paskelbtas Juozo Marcinkevičiaus straipsnis⁴, atskleidžiantis itin komplikuoatas knygų ir rankraščių suradimo bei išgabenimo iš nusiaubtų Rytprūsių į Lietuvą peripetijas.

Pastaraisiais dešimtmečiais apie Karaliaučiaus bibliotekas ir jų likimą daug rašė vokiečių kultūros istorikas habil. dr. Axelis Walteris⁵. Vakariečiams kultūros istorikams tapo prieinamos Baltijos šalių ir Rusijos knygų saugyklos, surengta konferencijų, paskelbta solidžių tyrimų Rytų Prūsijos bibliotekų likimo klausimais⁶. Lietuvos mokslinių bibliotekų spausdintiniuose ir senųjų leidinių elektroniniuose kataloguose jau galima surasti užymėtas iš Rytprūsių pargabentas senąsias knygas (be *Wallenrodijos*, daug vertingų leidinių būta *Gotholdianoje*). Jos tiriamos ir knygotyriiniu požiūriu, apie jas skelbiama mokslinėje literatūroje (vien Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos XVI a. fonde yra 1 797 leidiniai su Karaliaučiaus proveniencijomis, daugiausia iš *Wallenrodų*

- 1 FEIGELMANAS, Nojus. *Lietuvos inkunabulai*. Vilnius: Vaga, 1975. 496 p.: iliustr.
- 2 Ten pat, p. 403.
- 3 JURGINIS, Juozas. Karaliaučiaus lituanikos likimas. *Pergalė*, 1978, nr. 2, p. 144–151.
- 4 MARCINKEVIČIUS, Juozas. Lituanikos paieškos Rytų Prūsijoje ir Klaipėdos krašte po Antrojo pasaulinio karo. *Knygotyra*, 2000, t. 36, p. 184–194. Šis straipsnis, atnaujintas ir papildytas, skirtas užsienio skaitytojui, buvo paskelbtas 2004 m. Žr. MARCINKEVIČIUS, Juozas. Auf der Suche nach Archivalien und alten Drucken in Ostpreußen nach dem Zweiten Weltkrieg. In *Königsberger Buch- und Bibliotheksgeschichte*: [Beiträge des vom 15. bis 17. Oktober 1999 an der Universität Osnabrück veranstalteten Internationalen Symposions zur Königsberger Buch- und Bibliotheksgeschichte]. Hg. Axel E. Walter. Köln; Weimar; Wien: Böhlau Verlag, 2004, p. 469–481.
- 5 WALTER, Axel E. Karaliaučiaus knygotyros mokykla (1900–1945). *Knygotyra*, 2007, t. 48, p. 112–123; WALTER, Axel E. Karaliaučiaus bibliotekų aplinka Donelaičio laikais. Rinkinių likimas po 1945 metų. *Acta Historiae Universitatis Klaipedensis*, 2013, t. 26, p. 65–78. ISSN 1392-4095; WALTER, Axel E. Kristijono Donelaičio laikų Karaliaučiaus bibliotekų vaizdas. *Knygotyra*, 2015, t. 64, p. 74–87.
- 6 Minėtinas straipsnių rinkinys: *Königsberger Buch- und Bibliotheksgeschichte*: [Beiträge des vom 15. bis 17. Oktober 1999 an der Universität Osnabrück veranstalteten Internationalen Symposions zur Königsberger Buch- und Bibliotheksgeschichte]. Hg. Axel E. Walter. Köln; Weimar; Wien: Böhlau, 2004. X, 855 p. (Aus Archiven, Bibliotheken und Museen Mittel- und Osteuropas; Bd. 1). ISBN 412085022.

bibliotekos⁷). Žodžiu, kaip buvo išsklaidytos Karaliaučiaus bibliotekos ir kad jų knygų rinkinių dabar esama Lietuvoje (didžiosiose Vilniaus bibliotekose), Lenkijoje (Varšuvoje ir Torunėje), Rusijoje (Rusijos mokslų akademijos bibliotekoje Sankt Peterburge, Rusijos valstybinėje bibliotekoje Maskvoje, Valstybinėje viešojoje istorijos bibliotekoje Maskvoje ir kitur), nebėra jokia paslaptis.

Ir štai 2020 m. pabaigoje pasirodė vienės iš paminėtų *Wallenrodijos* perėmėjų – Rusijos mokslų akademijos bibliotekos Sankt Peterburge – spausdintinis *Wallenrodijos* katalogas, kitaip sakant, dalies Wallenrodtų bibliotekos knygų, dabar saugomų šioje bibliotekoje, bibliografinis sąrašas. Kaip teigiama katalogo įvadiniame straipsnyje, jis skirtas šviesiam Jelenos Aleksejevnos Saveljevovos (1937–2018) atminimui. Ji buvo katalogo idėjos autorė ir sudarytoja, prie katalogo dirbo kelis dešimtmečius, bet spausdintinio jau nebesulaukė. Lietuvos knygotyrintinkams J. Saveljeva pažįstama kaip Vakarų Europos spausdintinės knygos istorikė, paskelbusi reikšmingų straipsnių Europos knygos istorijos temomis, 1995 m. publikavusi Žygimanto Augusto bibliotekos knygų, saugomų Rusijos mokslų akademijos bibliotekoje Sankt Peterburge, katalogą⁸. Aptariamąjį Wallenrodtų bibliotekos katalogą spaudai parengė Galina Nikolajevna Pitulko. Apie tai sužinome iš knygos metrikos. Deja, nei leidinio antraštiniame lape, nei metrikoje ar greta autoriaus teisių ženklo antroji, t. y. tikroji, katalogo sudarytoja J. Saveljeva nenurodyta. Ji lieka paminėta tik įvado tekste, taigi žinoma tik atidesniam šio katalogo skaitytojui. Tai reiškia, kad jos vardo nerasime ir duomenų bazių bibliografiniuose aprašuose. Tai didelė skriauda šiai knygos istorikei.

Katalogas solidžios apimties – 1 088 puslapių, bet tokį jo storį nulėmė leidėjų pasirinktas gana mažas leidinio formatas. Gal čia turėjo įtakos ir katalogo turinys? Mat šiame leidinyje suregistruotos tik *in quarto* (ketvirtojo formato) *Wallenrodijos* knygos (1 406 bibliografiniai aprašai). Gal norėta šio formato knygas aprašyti tokio pat dydžio leidinyje? Net jeigu ir taip, pasirinkimas keistokas. Štai kaip jį aiškina patys katalogo leidėjai. Įvade rašoma, kad Rusijos mokslų akademijos bibliotekos Sankt Peterburge *Wallenrodia* nesudaro atskiro fondo ir nėra saugoma atskirai nuo kitų XVI–XVIII a. leidinių. Iš viso išaiškinta daugiau kaip 2 500 knygų iš Wallenrodtų bibliotekos. Šios knygos saugyklose išskirtos pagal formatus, mat tokia pasaulinė leidinių laikymo praktika. Kaip tei-

7 BIKAUSKIENĖ, Dalia; BLIÜDŽIUTĖ, Ona. Drucke Königsberger Provenienz in der Akademiebibliothek Vilnius – das 16. Jahrhundert. In *Königsberger Buch- und Bibliotheksgeschichte*. Axel E. Walter (Hg.). Köln et al.: Böhlau, 2004, p. 519–546.

8 *Knigi iz biblioteki pol'skogo korolya Sigizmunda II Avgusta*. Sost. Ye. A. Savel'yeva; Biblioteka Rossiyskoy Akademii Nauk. Sankt-Peterburg, 1995. 148 s.

giama įvade, katalogo sudarytojos atsisakė įprasto abėcėlinio ar chronologinio medžiagos dėstymo principo ir pasirinko leidinių aprašus pagal formatus, kai „kiekvienas konvoliutas sudarytojų traktuojamas kaip savitas vientisas leidinių kompleksas, siejamas vienos temos arba tos pačios leidimo vietos“ (p. 10). Pratarinėje redaktorė I. M. Beliajeva irgi teigia: „Pirmą kartą skaitytojui siūlomas ne tradicinis abėcėlinis katalogas, o išsamus inventorinis knygų, saugomų Mokslo tiriamojo retų knygų skyriaus fonduose, aprašas“ (p. 5). Čia pat argumentuojama, kodėl taip padaryta: knygų *in quarto* yra daugiausia, todėl aprašai išdėstomi inventorinės knygos seka, konvoliutai aprašomi kaip vienas fizinis vienetas, taigi traktuojami kaip vienas knygos paminklas, bet kiekvienas jų aligatas turi atskirą inventorinį numerį ir laikomas atskiru leidiniu. Daryta pabrėžiama, kad „išleisti tradicinį katalogą abėcėliniu ar chronologiniu principu buvo neįmanoma dėl didelio kiekio *Wallenrodijos* konvoliutų, sudarytų iš kelių ar net kelių šimtų leidinių, laikomų kaip vienas knygos paminklas“ (p. 5).

Konvoliutų iš tiesų *Wallenrodijoje* būta daug. Tai proginės literatūros kūriniai, savininkų specialiai surinkti ir surišti į vieną įrišą, universitetuose gintos disertacijos, disputai, tezės, įvairi kita to meto smulkioji spauda. Autorės teigia: „Katalogo sudarytojos išsikėlė uždavinį ne tik tradiciškai aprašyti visus *Wallenrodijos* leidinius. Svarbiausia buvo parodyti skaitytojui, kad atskiri smulkūs spaudiniai, surinkti į konvoliutus ir kuo išsamiau aprašyti kaip vieninga visuma, visapusiškai atskleidžia ne tik tam tikro periodo *Wallenrodų* bibliotekos savininkų, bet ir viso Karaliaučiaus vaizdą. Jie tampa svarbiu šaltiniu tyrėjams filologams, istorikams germanistams ir knygotyrimams“ (p. 11). Pabrėžiama, kad egzempliorinį kiekvieno konvoliute esančio aligato aprašo metodą (būdą) sudarytojos panaudojusios pirmą kartą ir kad kaip tik šis būdas leides traktuoti konvoliutą kaip vientisą istorinį šaltinį. Čia reikia pasakyti, jog egzempliorinis senųjų leidinių aprašymo būdas nėra joks išradimas – jį jau seniai taiko įvairios užsienio ir Lietuvos mokslinės bibliotekos, kaip tik taip bibliografuoti senuosius spaudinius rekomenduoja *Senųjų (antikvarinių) monografinių leidinių tarptautinis standartas*⁹. Kartu sudarytojos pripažįsta, kad jų pasirinktas aprašo būdas turintis trūkumų, juolab kad patys konvoliutai dažniausiai būdavo sudaromi chronologiniu principu, tad toks aprašas trukdo, tarkime, greitai susirasti visus to paties autoriaus veikalus – jie bus išblaškyti po visą didelį katalogą.

Taigi katalogo sudarytojos, pripažindamos, kad pasirinktas bibliografavimo būdas nėra tobulas, skaitytojui pagelbėti siūlo rodykles. Jų net dešimt:

9 *ISBD(A): International standard Bibliographic Description for Older Monographic Publications (Antiquarian)*. München: Saur, 1991. XIII, 102 p.

Abėcėlinė; Asmenvardžių; Geografinė; Antraščių; Chronologinė; Spaustuvių; Spaustuvininkų ir leidėjų; Įstaigų; Nuosavybės įrašų; Abėcėlinė nuosavybės įrašų. Tokia rodyklių gausa iš karto rodo, jog sudaryti katalogą netradiciniu būdu (pagal knygų formatus) kažin ar buvo verta. Rengėjos suprato, kad be šių rodyklių vargu ar apskritai įmanoma būtų naudotis katalogu. Rodyklės užima lygiai pusę viso storo katalogo. Abėcėlinė rodyklė – tai visų aprašomų leidinių trumpas abėcėlinis sąrašas: autorius ir antraštės pradžia. Šis sąrašas pagal bus: iš karto rodo, kiek kokių autorių ir jų veikalų galima surasti šiame kataloge. Pavyzdžiui, čia rasime tris Philippo Melanchtono, keturis Christophoro Hartknocho veikalus, o Arnoldo Reygerio – net keturiasdešimt vieną bibliografinį įrašą (A. Reygeris (1559–1615) buvo 1591–1593 m. Jenos universitete gintų disertacijų vadovas). Visi šie veikalai kataloge aprašyti paeiliui pagal disertacijos vadovą, taigi abėcėlinė rodyklė juos tik dar kartą pakartoja. Vadovų su keliolika vadovautų studentų darbų yra ne vienas, pavyzdžiui, Christianas Rosteucheris, Joannes Schilius, Gotffredas Wegneris, Theodoras Wolderis ir kiti. Visi jie pasikartoja ir Asmenvardžių rodyklėje. Joje greta knygų autorių, parengėjų bei kitų su veikalais susijusių asmenų rasime ir bibliografiniuose aprašuose paminėtų personažų vardus (Jėzus Kristus, Jonas evangelistas ir kt.) ar bibliografinių aprašų pastabų srityje minimų raižinių objektus, pavyzdžiui, pranašą Dovydą, apaštalus Joną ir Paulius, šv. Jeronimą ar šv. Augustiną. Kadangi pastabų sritis aprašyta nacionaline, t. y. rusų, kalba, Asmenvardžių rodyklę teko dalyti į dvi dalis – lotyniškos ir rusiškos abėcėlių. Kai kurias rodykles tikslingiau būtų buvę sujungti, pavyzdžiui, Spaustuvių ir Spaustuvininkų bei leidėjų, nes XVI–XVIII a. spaustuvių ir leidyklų funkcijos iš esmės dar nebuvo išsiskyrusios, tad mechaniškas spaustuvininkų ir leidėjų skirstymas į atskiras rodykles nėra logiškas.

Dirbtinių dalykų, taigi skaitytojui nieko naujo ir patogaus nesiūlančių, rodyklėse yra ir daugiau. Štai Geografinėje rodyklėje patogų susirasti įvairiuose miestuose leistas knygas, sužinoti, kokia leidybos geografija. Bet jeigu miestus sudėsime mechanškai pagal tas kalbos formas, kokiomis jie užfiksuoti aprašomame leidinyje, neišvengsime kuriozų. Taip ir atsitiko: ieškodami Karaliaučiaus prie Königsbergo, turėtume nepamiršti, kad dar daug nuorodų bus kitoje vietoje – prie lotynizuoto šio miesto pavadinimo *Regiomons*. Nuorodų rodyklėje nėra, kai kurios pozicijos kartojasi, taigi besinaudojančiam katalogu darbo ir vargo bus daug. Panašių klausimų kyla ir dėl Įstaigų rodyklės. Tokia rodyklė gal ir būtų pagalbi, bet ji sudaryta mechanškai, t. y. pagal pirmąjį institucijos pavadinimo žodį, tad kažin ar iš jos bus daug naudos. Tarkim, norėdami sužinoti, kokie universitetai figūruoja bibliografiniuose aprašuose, visą rodyklę turėsime

peržiūrėti paeiliui, nes, pavyzdžiui, ir Vitenbergas, ir Utrechtas bus prie A raidės (*Academia Wittenbergensis* ar *Academia Utrajectina*). Beje, atstatant lotynizuotų vietovardžių vardininko linksnį, čia pripainiota daug klaidų – tikrai būtų praverkęs atidesnis lotynisto žvilgsnis.

Panašiai mechaniškai sudaryta ir Savininkų įrašų rodyklė. Čia rankraštiniai nuosavybės įrašai ar ekslibrisai perrašyti pažodžiui, tad besidomintysis turės juos visus susirasti pats. Antai prie P raidės rasime *Paulii Oderbornij An. XC*. Tai Lietuvos senosios literatūros autoriaus Pauliaus Oderborno (apie 1555–1604) rankraštinis įrašas, įrodantis knygos nuosavybę ir jos įsigijimo datą – 1590 metus. Iš bibliografinio aprašo sužinome, kad keturių veikalų konvoliutas išmargintas P. Oderborno rankraštinėmis pastabomis, knygos pabaigoje yra dar trys lapai jo asmeninių užrašų. Visi kartu surišti veikalai – oficialieji Bažnyčios Kurše ir Livonijoje dokumentai, išleisti 1552–1572 m. Vitenberge ir Rostoke (antraštiniai puslapiai išspausdinti dviem spalvomis, su herbais). Kaip ši knyga vėliau pateko pas Wallendrodčius, neaišku. Vis dėlto minėtas nuosavybės įrašas paliudija asmeninę P. Oderborno biblioteką. Kokia ji, kaip buvo komplektuojama, ar įmanoma būtų ją nors bendrais bruožais apibūdinti – ateities tyrimų reikalas. Vartydami katalogą ir jo rodykles, sužinome, kad trys knygos yra iš žymaus teologo, istoriko, literato, Karaliaučiaus universiteto bibliotekininko Michaelio Lilienthalio (1686–1750) asmeninės bibliotekos su jo ekslibrisais. Šių ir kitų žymių Rytų Prūsijos knygų veikėjų asmeninės bibliotekos specialiau nėra tirtos, tad katalogas atskleidžia tik paskiras tų bibliotekų detales.

Tikrosios lituanikos kataloge nedaug. Ar Wallenrodčiai savo bibliotekoje neturėjo knygų lietuvių kalba? Norėtūsi tikėti, kad viena kita tikrai galėjusi būti, deja, tarp ketvirtojo formato knygų tokių kataloge neužfiksuota. Bet čia randame 1717 m. Vilniaus sinodo dekretus (nr. 1405, p. 565), išleistus tais pačiais metais Vilniaus jėzuitų akademijos spaustuvėje. Leidinio autoriumi nurodytas Aleksandras Jonas Žebrauskas (Alexander Joannes Zebrowski), nors Karolio Estreicherio bibliografijoje¹⁰ leidinys aprašytas kolektyvine sinodo dokumentų antrašte. Vilniaus akademijos spaustuvės leidinių kataloge šią knygą surasime pagal pavadinimą *Decreta*¹¹. A. J. Žebrauskas, žinomas kaip trijų knygų autorius¹², šį leidinį, būdamas 1717 m. Vilniaus sinodo sekretoriumi, tik parengė (jo

10 *Bibliografia Polska Karola Estreichera*. Kraków: druk. Uniwersitetu Jagiellońskiego, 1934, t. 30, p. 158.

11 *Vilniaus akademijos spaustuvės leidiniai*. Sudarė K. Čepienė ir I. Petrauskienė. Vilnius: Lietuvos TSR Mokslų akademijos Centrinė biblioteka, 1979, p. 225, nr. 1455.

12 *Bibliografia Polska Karola i Stanisława Estreicherów*. Kraków: Wyd. Uniwersitetu Jagiellońskiego, 2007, cz. 3, t. 35, p. 178–179.

ranka šie *decreta* buvo *connotata*) bei parašė dedikaciją vyskupui Konstantinui Kazimierui Bžostovskiui (knygoje yra jo herbas). Knyga nėra reta (Estreicherio bibliografija fiksuoja penkis egzempliorius). Kaip ir koku keliu (atsitiktinai ar specialiai) Vilniaus sinodo dekretai atsidūrė Wallenrodtų bibliotekoje, neišku. Teminiu požiūriu leidinys ne itin tinka prie protestantiškos *Wallenrodijos*. Žinoma tik, kad prieš patekdama į Wallenrodtų biblioteką (yra Wallenrodtų ekslibrisas) knyga priklausė vokiečių istorikui Ludwigui Reinholdui von Wernerui (1726–1756). Tai liudija įklijuotas jo ekslibrisas bei rankraštinis įrašas *Werner 1750*.

Ką dar naujo sužinome vartydami šį katalogą? Jo įvadas teikia papildomų žinių apie išbarstytų *Wallenrodijos* knygų keliones po Antrojo pasaulinio karo. Antai sužinome, kad šių knygų dabar galima rasti ne tik Rusijos, Lietuvos, Lenkijos, Vokietijos bibliotekose, bet ir Suomijoje (p. 8). Pargabentos į Rusiją po Antrojo pasaulinio karo, šios knygos toliau aktyviai buvo dalijamos įvairioms kitoms Rusijos bibliotekoms. Štai XX a. devintajame dešimtmetyje apie 4 tūkst. senųjų knygų, tarp jų ir dalis neinventorintos *Wallenrodijos*, iš tuometės Visuomeninių mokslų fundamentinės bibliotekos (dabar tai Maskvos visuomeninių mokslų mokslinės informacijos institutas) buvo perduota Rusijos mokslų akademijos bibliotekai, dalis – dabartiniam Kaliningrado valstybiniam Imanuelio Kanto universitetui.

Įvade pateikta *Wallenrodijos* formavimosi ir raidos istorija. Pabrėžiama, kad, nors *Wallenrodia* ir jos komplektavimo raida galėtų būti įprastinė XVII–XVIII a. bibliotekų istorijoje, išskirtinis dabar Rusijos MA bibliotekoje Sankt Peterburge saugomos *Wallenrodijos* bruožas – vyraujantys vietiniai XVI–XVII a. Karaliaučiaus leidiniai, dažniausiai autorystės ryšiais susieti su Karaliaučiaus universitetu (p. 12). Pavyzdžiui, čia yra daug Karaliaučiaus universiteto rektoriaus, poeto, klaipėdiškio Simono Dacho (1605–1659) proginių kūrinių, ypač jo proginės laidotuvių poezijos (iš viso kataloge tokių yra 44 bibliografiniai aprašai).

Didelės apimties įvade skaitytojas, be rinkinio istorinės raidos, tikisi rasti ir konkretesnių dalykų: teminio bei kalbinio *Wallenrodijos* knygų aptarimo, įvairių įžvalgų. Randame keletą proveniencinių akcentų (kaip knygos buvo žymimos provenienciniais ženklais, daugiausia rankraštiniais įrašais, pasikui nuo 1721 m. – ekslibrisais, XX amžiuje – superekslibrisu *Ex Bibliotheca Wallenrodiana*), bet apie tai, kokių kalbų knygos čia pateiktos, žinios itin aptakios. Teigiama, kad vyrauja knygos vokiečių kalba, bet yra daug knygų ir lotynų kalba, itin mažai knygų kitomis nacionalinėmis kalbomis (prancūzų, italų, ispanų ir kt., visai nėra anglų). Jeigu nebuvo galimybės nors kiek tiksliau suskai-

čiuoti knygų pasiskirstymo pagal kalbas, gal buvo galima pateikti bent jų proporcijas? Turint prieš akis kataloge aprašytus visus 1 406 leidinius, tai neturėjo būti neįveikiama užduotis.

Įvade trumpai užsimenama apie *Wallenrodijos* knygų įrišus (daug yra vardinių, su nurodytomis įrišimo datomis) ir marginalijas (pavyzdžiui, Martinas Wallenrodas mėgdavęs komentuoti knygų turinį – išlikę jo trumpų vertinamųjų pastabų). Atsekta kai kurių garsių Karaliaučiaus bibliofilų pėdsakų, pavyzdžiui, Erfurto ir Karaliaučiaus universitetų profesoriaus Andrejaus Iriso (1540–1600) ar frankfurtiečio leidėjo, knygininco, grafiko Sigismundo Feyerbendo (1528–1590). Ir greta viso to – apibendrinamojo pobūdžio pastabos apie XVI–XVIII a. Karaliaučių kaip spaudos centrą. Tuomet ir atsiranda štai tokių dalykinių klaidų, kaip kad šiame sakinyje: „Kaip tik čia [t. y. Karaliaučiuje – A. B.], Daubmanno spaustuvėje, buvo išspausdintos pirmos knygos lietuvių ir estų kalbomis, abiem atvejais – liuteronų katekizmai“ (p. 17). Johannes Daubmannas iš tikrųjų nusi-pelnęs baltistikai: išspausdino Martyno Mažvydo *Formą chrikštima* (1559) bei dvi dalis *Giesmių chrikščioniškų* (1566 ir 1570), bet, kaip žinome, jo *Katekizmas* (1547) buvo išspausdintas ne J. Daubmanno, o Hanso Weinreicho spaustuvėje. J. Daubmannas taip pat išspausdino dvi knygas prūsų kalba (1555 ir 1561), Rygos kalendorių (1565), bet pirmoji knyga estų kalba tikrai ne jo nuopelnas (spėjamoji 1525 m. neišliko, o iš dalies išlikęs vadinamasis Wanrado–Koellio katekizmas buvo išspausdintas 1535 m. Vitenberge).

Gal įvadas – tai nespėtas sutvarkyti ir spaudai parengti J. Saveljevos tekstas, t. y. įvado juodraštis? Jeigu apie tai būtų tiesiai pranešta skaitytojui, būtų suprantama, dabar belieka tik spėlioti ir konstatuoti, jog atidos faktams, pagrįstesnės įvado struktūros pritrūko, lygiai taip pat ir reiklesnio redagavimo (įvade daug pasikartojimų, šokinėjimų nuo vienos temos prie kitos). Jau baigdamas skaityti įvadą skaitytojas taip ir negali suprasti, ar jame aptariamos tik šiame kataloge aprašytos *Wallenrodijos* knygos *in quarto*, ar apskritai visos *Wallenrodijos* knygos, šiuo metu saugomos Rusijos mokslų akademijos bibliotekoje Sankt Peterburge (jų yra daugiau kaip 2 500), nes išnašose cituojami leidiniai ne tik *in quarto*, bet ir *in folio*, *in octavo*, *in duodecimo* (p. 19–20), t. y. visa *Wallenrodia* (cituojamuose Elzevirų oficinose išleistos *Respublikų* serijos leidiniuose klaidingai nurodytas *in octavo* formatas, nors iš tikrųjų ši serija buvo leidžiama 24-uuju arba 32-uuju formatu). Perskaitęs įvadą, skaitytojas taip ir liks nesužinojęs, ar planuojama parengti ir išleisti (ir, jeigu taip, – kada?) kitų formatų *Wallenrodijos* knygų katalogus, t. y. ar laukti kitos šios didelės bibliotekos dalies knygų aprašų. Įvado pabaigoje dar kartą mėginama pasiaiškinti, kodėl pasirinktas toks neįprastas formatinis leidinių aprašo būdas, bet, regis, tas paaiškinimas tik dar

labiau viską supainioja: „Katalogą sudaro didžiausios apimties labiausiai tradicinė *Wallenrodijos* dalis, iš esmės *in quarto* formatu, nes kaip tik jis leidžia išsiaiškinti šio knygų rinkinio fondų organizavimo būdą“ (p. 22). Ar paaiškėjo, kaip ketvirto formato knygos leidžia nustatyti *Wallenrodijos* fondų organizavimo būdus? Atrodo, kad ne.

Nepaisant pastabų katalogo leidėjams, aišku, kad jis bus parankus senųjų knygų tyrėjams ir bibliografams. Padarytas didelis darbas: knygos istorikams darosi prieinama dalis Wallenrodtų bibliotekos, vienos iš svarbiausių Karaliaučiaus bibliotekų, paveldo, veriasi to meto Rytų Prūsijos bei apskritai Europos leidybinė panorama, ryškesnis tampa XVI–XVIII a. Karaliaučiaus biblioflinis gyvenimas.